

VIENSKIEMENIŲ LIETUVIŲ KALBOS IŠTIKTUKŲ KELIANARIŲ PRADINIŲ JUNGINIŲ FONOSEMANTIKA

Jolanta ZABARSKAITĖ

§ 1. Fonosemantika leksikologijoje yra įdomi onomasiologinės motyvuotės atžvilgiu. Ji taip pat svarbi tiriant ekspresyvosios leksikos (ištiktukų, ekspresyvių veiksmažodžių, ypač valgymo ir ėjimo, ekspresyvių vardažodžių, leksikos periferijoje esančių mįslių žodžių, eufemizmų, vaikų leksikos, keiksmazodžių, refrenų) reikšmės konotacinių elementų susidarymo mechanizmą. Ekspresyvioji leksika gali būti motyvuojama fonosemantiškai, nes kalbos garsų ir jų junginių akustiniai ir artikuliaciniai požymiai turi konotacinių reikšmių. Jų buvimo kalboje pagrindas yra psichofiziologinio girdimojo dirgiklio sinestezinis suvokimas. Šio straipsnio tikslas – nustatyti, kaip kelianariuose vienskiemenių ištiktukų pradžios junginiuose funkcionuoja antrijų, o trinariuose junginiuose pirmųjų narių konotacijos, kokią įtaką jos daro konkretaus ištiktuko fonosemantinei motyvuotei.

§ 2. Vianarių pradžios junginių fonosemantika yra išnagrinėta straipsnyje „Ištiktukų priebalsių fonosemantika (vianariai pradžios junginiai)“ (žr. Zabarskaitė, 1995). Kelianarių pradžios junginių lietuvių kalbos ištiktukuose nagrinėjimas remiasi ankstesniojo straipsnio išvadomis. Pirmajame straipsnyje pateiktos priebalsių klasių akustinių ir artikuliacinių požymių konotacijos, konkrečių garsų konotacinės reikšmės, motyvuotas jų atsiradimas. Nustatant priebalsių konotacines reikšmes buvo nagrinėjamos vianarių vienskiemenių ištiktukų minimaliųjų porų opozicijos, vartojimo aplinka, ištiktukų pradžios junginiai lyginami su ekspresyvosios leksikos analogiškais pradžios junginiais. Neatrodo tikslinga visus gautus rezultatus čia kartoti. Bet norima pabrėžti, kad šiame straipsnyje nekliamas tikslas iš naujo nustatyti kalbos garsų konotacijos. Domina jau žinomų priebalsių konotacijų funkcijos kitose fonotaktinėse ištiktukų pozicijose. Antra vertus, šiame straipsnyje remiamasi anksčiau skelbtomis išvadomis, todėl pagrindines jų reikia pakartoti. Pirmajame straipsnyje nustatyta, kad visi kliūtiniai lietuvių kalbos priebalsiai vianariuose pradžios junginiuose turi veikmo-judėjimo-kontakto konotaciją. Anot imitatyvų fonosemantikos tyrinėtojo Kornilovo (Kornilov, 1984, 113) – tai universalija. Ši konotacija skiriasi nuo sklandžiųjų

klasei būdingos periodinio/neperiodinio judėjimo įvairiomis kryptimis konotacijos, kuri sąlygiškai vadinama vyksmu. Klasės viduje konotacijos pasiskirsto taip: T tipo priebalsiai vienanariuose pradžios junginiuose reiškia aiškia pradžia turintį vienakryptį veiksmą, kurio pobūdis ir kryptis skiriasi dėl klasės viduje kontrastuojančių garsų. Sklandžiujų vyksmo požymiai taip pat priklauso nuo individualių konkretaus garso savybių. Pučiamųjų klasės priebalsių konotacijos papildo veiksmą ar pojūtį lygumo : nelygumo požymiu. Kliūtiniai priebalsiai, kontrastuojantys pagal duslumo : skardumo požymį, atlieka tas pačias fonosemantines funkcijas veiksmo-judėjimo-kontakto situacijoje, tik skardieji dar gali turėti papildomų į save nukreipto veiksmo konotacijų arba skirtis nuo dusliųjų veiksmo kryptimi. S tipo duslieji priebalsiai turi nelygumo (veiksmo, pojūčio, kuris pertraukiamas pauzėmis) konotaciją, S tipo skardieji – lygumo (veiksmo be pauzių) konotaciją.

Klasių viduje fonosemantiškai reikšmingi šie akustiniai požymiai:

a) kompaktiškumas – suteikia veiksmui ar pojūčiui valingumo, energijos, aiškaus kryptingumo;

b) tonas – kuo aukštesnis priebalsio tonas, tuo smulkesnį veiksmą, pojūtį, potyrį norima imituoti. Žemo tono požymis yra vandens, oro, tamsos, blausumo konotacijų pagrindas;

c) diežiškumo fonologinis požymis – šalutinis. Garso tono paaukštinimas silpnina, švelnina imituojamą veiksmą, bet didesnės įtakos fonosemantikai neturi.

Fonosemantiškai reikšmingų priebalsių artikuliacinių požymių skyrimas nuo akustinių – sąlygiškas. Skiriant veiksmo-judėjimo-kontakto konotaciją turi įtakos kliūtinų tarimas, kai oro srovė skverbiasi pro uždarumą ir su energija įveikia kliūtį. Jos įveikimo pobūdis – konkrečių priebalsių konotacijų pagrindas, pavyzdžiui, tariant /k/ liežuvis užpakalinė dalis staigiai atsitraukia nuo gomurio – aktualizuojama veiksmo pradžia, tariant /t/ – liežuvis prisispaudžia prie priešakinių dantų, kliūtis yra toliau nuo ryklės, pučiamas oras nueina ilgesnį kelią, garsas dažniausiai turi judėjimo konotaciją. /p/ tarimui būdinga lūpinė kliūtis šiam priebalsiui suteikia kontakto, veiksmo pabaigos konotaciją.

Lūpinė artikuliacija yra labai talpi fonosemantiniu požiūriu: visi lūpiniai garsai susiję su kalbinės žmogaus veiklos ir burna išduodamų nekalbinių garsų imitavimu.

Nosinis tarimas gali reikšti nepasitenkinimą.

Vienanarių pradžios junginių sonantems fonosemantiškai reikšminga uždarumos – atvirumo artikuliacija turi įtakos konkrečioms vyksmo konotacijoms.

Tariant pučiamuosius, nuo oro srovės skverbimosi pro angą pobūdžio priklauso tolydumo – netolydumo konotacijos.

§ 3. Fonosemantikos tyrinėjimai yra palyginti nauji, daugelis teorinių dalykų tebediskutuojama. Todėl tikslinga nurodyti svarbiausius teorinius fonosemantikos tyrinėjimo principus, kurias remiamasi šiame straipsnyje:

1. Garsų semantika traktuojama kaip psichofiziologinio reiškinio sinestezijos – dviejų ar daugiau pojūčių atsiradimo, dirginant tik vieno iš jų jutimo organą – atvejį (plg. Cytowic, 1989). Sinestezinė kalbos garsų prigimtis paaiškina jų konotatyvumą.

2. Konkretūs akustiniai garsų požymiai (tonas, įtempimas ir trukmė, kompaktiškumas) bei kai kurios artikuliacinės savybės (kliūtys vieta tariant kliūtinius, labiališkumas) yra laikomos universalijomis, paremtomis psichofiziologiniu akustinių suvokinių diferencijavimu. Pavyzdžiui, aukšto tono garsai suvokiami kaip šviesūs, žemo – kaip tamsūs ir t. t. (žr. Jakobson, Fant, Halle, 1957). Romanas Jakobsonas suformulavo principinį teiginį, kad „tokie kontrastai (...) priklauso elementarioms pojūčių diferencijavimo struktūroms, todėl nenuostabu, kad jie turi pastovių (ar beveik pastovių) ir universalių ryšių su elementariais požymiais, sudarančiais pasaulio kalbų pagrindą“ (Jakobson, Waught, 1979, 188).

3. Kalbos fonetinė sistema, sintagminiai ir paradigminiai konkrečios kalbos garsų santykiai yra individualūs, būdingi tik tai kalbai. Tai atsako į klausimą, kodėl onomatopėjos ir imitatyvai nėra visiškai tapatūs pasaulio kalbose, plg. katės ir šuns balsą mėgdžiojančias onomatopėjas: albanų *mjau*; *ham ham/hum hum*, arabų *miaou miaou*; *haw haw*, bengalų *meu-meu*; *ghaue-ghaue*, katalonų *meu meu*; *bup bup*, kinų *miao miao*; *wang wang*, kroatų *mijau*; *vau-vau*, danų *mjav*; *vov*, olandų *miauou*; *woef*, anglų *meow*; *bow wow*, *arf*, *woof*, *ruff ruff*, estų *nau*; *auh* suomių *miau*, *kurna*; *hau hau*, *vuh vuh*, prancūzų *miaou*; *ouah ouah*, vokiečių *miau*; *wau wau*, *wuff wuff*, graikų *niaou*; *gav*, hebrajų *mijau*; *haw haw*, hindi *mya:u mya:u*; *bho bho*, vengrų *miau*; *vau-vau*, islandų *mjá*; *voff*, indoneziečių *ngeong*; *gong gong*, italų *miao*; *bau bau*, japonų *nyaa*; *wan wan*, *kyankyán*, korėjiečių (*n*)*ya-ong*; *mung-mung*, norvegų *mjau*; *voff*, lenkų *miau*; *hau hau*, portugalų *miau*; *au au au*, slovėnų *myau*; *hov-hov*, švedų *mjau*; *vov vov*, tajų *meow meow*; *hoang hoang*, turkų *miyauv*; *hav hav*, vietnamiečių *meo-meo*; *wau wau* (duomenys iš Džordžtauno universiteto profesorės C. N. Ball interneto svetainės www.georgetown.edu/cball/animals.html).

4. Fonosemantika aktuali tiriant ikoniškuosius žodžius. Semasiologijos atžvilgiu tokie žodžiai arba apskritai neturi nominacinės reikšmės arba konotacinis jų leksinės reikšmės elementas yra ypač ryškiai dominuojantis.

5. Kalbos garsų konotacinės reikšmės išryškėja, kai šnekos metu pasirenkamas konkretus ištiktukas iš panašias semas turinčiųjų. Kitaip tariant, dėl konotacinių kalbos garsų, sudarančių ištiktuką, savybių renkamas tiksliausiai savo fonetine struktūra norimą vaizdą, garsą ar pojūtį imituojantį žodį.

§ 4. Nagrinėjant ištiktukus fonosemantikos atžvilgiu, svarbus leksemos ir designato santykis. Vienos kalbos garsų konotacijos yra panaudojamos, kai imituojami vaizdai, kitos – kai garsai ir dar kitos – kai pojūčiai arba potyriai. Kai imituojamas nekalbinis tikrovės garsas, remiamasi akustiniu kalbos garsų junginių įspūdžio panašumu. Tokie ištiktukai tradiciškai vadinami onomatopėjomis.

Yra žmogaus potyrį ar pojūtį imituojančių ištiktukų, kurie kuriami nekalbinę mimiką, valingus arba nevalingus žmogaus kūno raumenų judesius mėgdžiojant panašia kalbine artikuliacija. Jiems pavadinti lietuvių kalbotyroje termino nėra. Šiame straipsnyje jie vadinami mimemomis.

Daugiausiai dėmesio skiriama trečiajam ištiktukų tipui: tai žodžiai, išreiškiantys vaizdo sukeltą įspūdį. Kai imituojamas vaizdas ar tiksliau jo sukeltas įspūdis, remiamasi kalbos garsų akustinių ir artikuliacinių požymių konotacine geba. Tokie ištiktukai taip pat neturi atskiro termino lietuvių kalbotyroje. Šiame straipsnyje jie vadinami imitatyvais.

Lietuvių kalbotyroje nėra tradicijos skirstyti ištiktukus į mano minėtas grupes, tačiau DLKG (DLKG, 1996, 469) ištiktukus apibrėžia išryškindama aptartus skirtumus: „Ištiktukas yra savarankiška nekaitoma kalbos dalis, kurią sudaro žodžiai, reiškiantys įvairių veiksmų bei reiškinių sukeltus garsus, vaizdus ar pojūčius. (...) Dauguma ištiktukų žymi garsus ar vaizdus. Pojūčius reiškiančių palyginti nedaug“.

Ištiktukai yra ypač priklausoma nuo vartosenos (pragmatikos) kalbos dalis, todėl dažnai sunku nustatyti jų tipą, yra daug variantų, turinčių ir onomatopėjos, ir imitatyvo požymių.

Ištiktukai, kuriuos galima pamatuoti neekspresyviu veiksmožodžiu, fonosemantikos požiūriu nėra nagrinėjami.

§ 5. Pavyzdžiai buvo imami iš LKŽ ir tarmių žodynų manant, kad žodynuose užfiksuoti gyvosios kalbos sakiniai objektyviai rodo ištiktuko pasirinkimą kalbėjimo metu, norint kuo tiksliau imituoti veiksmą, garsą, pojūtį ar potyrį. Ištiktukų geografijos ir kitų šaltinių nuorodų ir tarmių žodynų santrumpos – kaip LKŽ. Kai reikalingas reikšmės aiškinimas, jis pateikiamas toks, koks yra žodyne.

§ 6. Straipsnyje yra atlikta ištiktukų kelianarių pradžios junginių fonotaktikos analizė, nes norima nustatyti, kokie garsai ne pirmojoje junginių pozicijoje dažniausi, kokie reti, kokių apskritai nepasitaiko, kokią įtaką junginių dažnumas daro jų fonosemantikai. Kur įmanoma, sudaromos minimalios opozicinės poros – vienanaris junginys : kelianaris junginys. Tiriama porų semantinė aplinka. Remiamasi prielaida, kad fonotaktinėje ištiktuko struktūroje konkretaus garso akustiniai ir artikuliaciniai požymiai koreliuoja su konkrečia sema ištiktuko reikšmės sandaroje.

§ 7. Lietuvių kalbos fonotaktikai neprieštaruoja /ST/, /TR/, /SR/ tipų pradžios junginiai (plg. Girdenis, 1981, 77). Rasti tokie dvinarių pradžios junginių tipai ištiktukuose (po skliaustuose pateiktų ištiktukų pavyzdžių, duodami atitinkamų junginių kituose žodžiuose pavyzdžiai):

/SR/:

/sl/ – 13 (*sluikt, sluokt, slipt*) *sloga*, /sr/ – 11 (*sript, sruopt, srikt*) *srebtį*, /sm/ – 16 (*smūkt, smukšt, smūkt*) *smagus*, /sn/ – 4 (*sniūkt, snap, snūkt*) *snapas*, /sv/ – 4 (*svist, svirpt*,

svir) *svoris*, /šl/ – 28 (*šliūkšt, šlam, šlamšt*) *šluota*, /šr/ – Ø *šratas* (skolinys), /šm/ – (*šmūkšt, šmaukšt, šmiūkšt*) *šmaikštus*, /šn/ – 5 (*šnerkšt, šnip, šniurkšt*) *šnairas*, /šv/ – (*švakšt, švikšt, švilpt*) *švarus*, /zl/ – Ø *zliaukti*, /zm/ – Ø *zmegti*, /zv/ – 1 (*zvimpt*) *zvimbti*, /žl/ – 2 (*žliūrkt, žlept*) *žlugtas*, /žm/ – Ø *žmogus*, /žn/ – 3 (*žnekt, žnipt, žnypt*) *žnaibyti*, /žv/ – 4 (*žvikt, žvi, žvilkt*) *žvalus*. Iš viso: 91

/TR/:

/kl/ – 91 (*klapšt, klipšt, klokt*) *klausti*, /kr/ – 83 (*krunkt, kriep, kramšt*) *krūmas*, /km/ – Ø *kmynas* (skolinys), /kn/ – 47 (*kner, knipt, knap*) *knisti*, /kv/ – 41 (*kva, kvekšt, kvi*) *kvėpti*, /gl/ – 7 (*gles, glan, glūst,*) *glausti*, /gr/ – 44 (*gripšt, grum, grakšt*) *gruodas*, /gn/ – (*gniukšt, gnikšt, gnum*) *gnybti*, /gv/ – 1 (*gva*) *gvėra*, /pl/ – 14 (*plūkt, plerkšt, plakšt*) *plauti*, /pr/ – 6 (*prunkšt, prenkšt, pri*) *protas*, /pj/ – Ø *pjūvis*, /bl/ – 57 (*blikt, bluks, blest*) *blusa*, /br/ – 68 (*brakšt, bruk, brinkt*) *brasta*, /bj/ – Ø *bjaurus*, /tr/ – 22 (*trinkt, triokšt, traikšt*) *trupėti*, /tv/ – 5 (*tvokst, tvikšt, tvinkt*) *tvanas*, /dr/ – 50 (*draikst, drinkt, driokšt*) *draugas*, /dv/ – 9 (*dvilkt, dvankt, dvok*) *dvasia*. Iš viso: 545

/ST/:

/sk/ – 17 (*skūkkt, skimpt, skap*) *skara*, /sp/ – 25 (*spat, spukt, spik*) *spausti*, /st/ – 37 (*stipt, stast, stūkst*) *staigus*, /šk/ – 4 (*š kac, škeš*) *škarmalas*, /šp/ – Ø *špyga*, /št/ – 1 (*štiš*) *štai*. Iš viso: 84

Junginių su antruoju dėmeniu /ž/ ištiktukuose nėra. Apie tokius junginius žr. (Girdenis, 1981, 76).

Akivaizdu, kad ištiktukų fonotaktika tokia pati kaip ir nekonotuotos lietuvių kalbos leksikos, t. y. ištiktukai, būdami labiliausios ir „laisviausios“ fonetinės struktūros, gebantys nepaisyti tarmių fonetinių dėsnų (žr. LKG II, 1971, 742), yra pavaldūs garsų sintagmatikai. Išimties labai retos. Išimties: *mru* „meškos murmėjimui reikšti“, *bzi* „šunio siundymui žymėti“, *bzik* „brinkt“, *bzin* „zir, biz“, *bzinkt* „t. p.“ *psik* „š kac“, *psu* „šunio siundymui žymėti“, *pfu* „spjovimui nusakyti“, *tfu* „t. p.“

Tarpinė padėtį fonotaktinėje sistemoje užima junginiai su afrikatomis: *dzvakt* „sudavimui nusakyti“, *čvinkt* „smūgiui nusakyti“ ir *cvinkt* „t. p.“. Šių ištiktukų fonotaktika dėsninga. Ne išimtis *ščius* „varant šalin šunį, katę ar pan.“, turime bendrinės kalbos žodžių formų su junginiu /šč/ *bar-ščius, nu-ščiuvo, pė-[š]čius*. Tai „sustiprintas“ vijimo šalin variantas.

Pirmojoje junginio pozicijoje vartojami visi S ir T tipų priebalsiai. Antrojoje pozicijoje nepasitaiko /j/ (bendrinėje kalboje jis yra žodžiuose *bjaurus, spjauti, pjauti*), skardžiųjų /g/, /b/, /d/ fonemų. Pirmojoje pozicijoje geriausio junglumo yra fonemos /k/ (nesijungia tik su /m/), /s/ (nesijungia su /g/, /b/, /d/), /š/ (nesijungia su skardžiosiomis fonemomis ir /p/). Junginių dažnumo polinkiai nesiskiria nuo bendrinės kalbos šaknų pradinių junginių dažnumo (žr. Strimaitienė, 1974, 71). Išimty sudaro junginys /šk/ – kalboje realizuotas leksikos periferijoje. Junginys – labai dažnas variantas opozicijoje

/k/ : /šk/, /k' / /š'k' /, plg.: *kaplys* : *škaplys* (Grdž, Snt, Grl, Skr), *karka* : *škarka* (DūnŽ, J), *kepšėti* : *škepšėti* (Ds), *klimpti* : *šklimpti* (GrvT 38), *kvaukė* : *škvaukė* (Lk), *kutrus* : *škutrus* (Lš), *kežti* : *škežti* (Rmš, Žž, PnmA), *kibirštis* : *škibirštis* (Žd), *kimbra* : *škimbra* (Alk, Šts), *kimpa* : *škimpa* (LTR (Šmk)) ir t. t. Antroje pozicijoje dažniausias priebalsis /l/ – 272 atvejai, nedaug retesnis /t/ – 264 atvejai. /m/ antroje pozicijoje pavartotas 25 kartus, /n/ – 65 kartus, /v/ – 70 kartų. Iš T tipo priebalsių antroje pozicijoje dažniausias /t/ – 37 atvejai, antroje vietoje /p/ – 25 atvejai, trečioje /k/ – 22 atvejai.

§ 8. Minkštųjų / kietųjų opozicijos ištiktukų dvinariuose pradžios junginiuose pasiskirstė taip: TR : TR' – 200 : 345; SR : S'R' – 28 : 63; ST : S'T' – 43 : 41.

Tarp TR' tipo junginių dažniausias /p'l'/. Tai įsidėmėtina, nes abu jo nariai yra didžiausio fonosemantinio informatyvumo savo garsų klasėse (plg. Zabarskaitė, 1995, 187–197). Junginio diežiškumas papildo jo konotatyvumą.

Antroje vietoje – junginys /k'l'/. Priebalsis /k/ – labai dažnas lietuvių kalbos garsas, fonosemantiškai gana neutralus (plg. Zabarskaitė, 1995, 187–190). Junginiuose jis papildomas ypač konotuotu garsu /l' / (plg. Zabarskaitė, 1995, 195–196) ir minkštumo : kietumo opozicijoje žymėtu diežiškumo požymiu.

Trečioje vietoje /k'l' / junginys, ketvirtoje – /d'r'/. Mažiausiai junglūs /gn' /, /gl' /, /gv' /.

Ištiktukų fonotaktikoje dažniausiai realizuojamas S'R' tipo junginys /š'Y' / – bendrinėje kalboje nėra dažnas. Priebalsis /š' / yra informatyviausias fonosemantikos požūriu pučiamųjų priebalsių klasėje (plg. Zabarskaitė, 1995, 197–199). Išlaikytas ir diežiškumo kaip papildomo fonosemantiškai reikšmingo požymio principas.

Perpus retesni deriniai su /s'Y' / ir /s'm'/. Rečiausi junginiai su /s'v' /, /š'v' /, /š'n' /.

Tarp S'T' tipo junginių dažniausiai derinami /s' / ir /t' / garsai. Dažni /s'p' / tipo junginiai.

§ 9. Antrųjų junginio narių konotacijų analizę pradėsime nuo dažniausio dėmens antroje pozicijoje – priebalsio /l/.

Ištiktukų porose *klūmpt* : *kūmpt*, *bliūmpt* : *būmpt* priebalsis /l/ antroje pozicijoje padeda atkurti švelnesnio, minkštesnio kritimo arba smūgio išpūdį, nurodo minkštą kritimo pagrindą arba nestandaus, nekieto objekto kritimą, plg.: *Obuolys klibėj, klibėj, klūmpt ir nupuolė nuo koto LKŽ* (Kb). *Diedas bobą čiupt, boba diedą kumpit LKŽ* (LRT(Auk)). *Bliūmpt vaiką pievon LKŽ* (Krž). *Pėdai bumpit ir bumpit į mašiną (kuliant bumpsi) LKŽ* (Grž).

Su išlyga fonosemantiškai kontrastuojančia galime laikyti ištiktukų porą *klėst* : *kės*, plg.: *Klest ir pargriuvo in purvyno LKŽ* (Tvr). *Kalakutaičiai paskuo kožno žmogaus bėg(a) kes, kes, kes LKŽ* (KlvrŽ).

Veiksmazodžio *klumpstoti* „būti įklimpusiam“ reikšmė, lyginant ją su veiksmazodžio *kumpstoti* „pūpsoti“ reikšme, taip pat turi minkšto pagrindo semą, pvz.: *Visas*

žmogus regimuosna daiktuosna yra prasmegęs ir, jeigu veikia nesusipranta, rodžiai tuose daiktuose klumpso LKŽ (A. Baran). Ne kelmai skynime kumpso, ne pėdai ant pabarėlio, tik jauni berneliai laukus ten nuklojo LKŽ (V. Krėv). Ausies viduryje kumpso intapelis, tarytum narikaulis LKŽ (J. Jabl).

Minkštumo konotacija ištiktukų vienanariuose junginiuose su priebalsiu /l/ taip pat yra galima (plg. Zabarskaitė, 1995, 195–196).

Ištiktukų porose *kliokt* : *kókt*, *bliúkt* : *búkt*, *kliáuškšt* : *káuškšt* antrasis pradžios junginio dėmuo /l/ koreliuoja su vandens sema, kuri išryškėja iš leksinės ir semantinės ištiktuko vartojimo aplinkos.

Antrasis dėmuo /l/ dėl savo žemo tono gali kurti įspūdį, kad pilamas (bėga) vanduo ar kitas skystis, pvz.: *Tik kliokt kraujas iš nosies* LKŽ (Rs). *Kliokt kliokt ėmiau vemti* LKŽ (Šts). *Kokt kokt kaip gramaponas kokčioja radis* LKŽ (Grg). *Aš kokt nusgrūdau nuog medžio žemėn stačia galva* LKŽ (Prng). *Bliuikt seilė iš gerklės bliūkterėjo* LKŽ (Š). *Bukt akmeniui krūtinėn* LKŽ (Lp). *Bukt ir uždarė duris* LKŽ (Tvr). *Kliaukšt su visu viedru ir apkliautė* LKŽ (Škn). *Kirviu vilkui in kaktą kaukšt* LKŽ (Vrn). *Aš liepon kaukšt, man skieda kaktan šmaukšt* LKŽ (Prng).

Veiksmazodžių *kliaukti*, *kliaukia*, -ė „smarkiai lyti, smarkiai tekėti, bėgti, žliaugti“, „smarkiai pilti, lieti“, „godžiai gerti, srėbti“, *bliūkti* „bliaukti, tekėti“, *kliokti* „smarkiai tekant šniokšti, pliaupti“ reikšmės turi vandens ar kito skysčio tekėjimo semą, o pozicijos vienanariams ištiktukams artimi veiksmazodžiai *kaukšėti*, *kaukši* (*kaukšia*), -ėjo „kalti, belsti, daužyti“, „beldžiant, trenkiant eiti, važiuoti“, *kokštelti* „nesmarkiai suduoti“ tokios semos, akivaizdu, neturi, plg.: *Mažas debesiūkštis – o kiek kliaukia* LKŽ (Grž). *Pradėjo vanduo kliaukti už kaklo* LKŽ (Lzd). *Kad kliaukė – visą kibirą ant galvos* LKŽ (Jnšk). *Dabar jau visi talkininkai alų kliaukia* LKŽ (Pbr). *Seilės bliūkia per smakrą* LKŽ (Ob). *Visur vanduo bliūksta ežere* LKŽ (Ob). *Upeliai kliokdami teka* J. *Lietus kliokia kaip iš viedro* LKŽ (Jrb). *Kam jūs tą vandenį šuniui kliokiat?* LKŽ (Brt). *Arklys pasagomis kaukši* LKŽ (Lnkv). *Devynios stimos ant vienos kojėlės kaukši* LKŽ (Jž). *Kokštelk jam biškį par pakaušį* LKŽ (Žb).

Antruoju junginio nariu skiriasi ištiktukų pora *šliokšt* : *šniokšt* plg.: *Aš šliokšt su tuo vandeniu, ka neišspiestum* (bitės) LKŽ (Ms). *Šliokšt, ka vertė su vandeniu, ir akys apteko* LKŽ (Vvr). *Ežeras šliokšt ir vėl šliokšt* LKŽ (K.Saj). *Šliokšt pilną kibirą ir išvertė* LKŽ (Kv). *Šniokšt šniokšt su vytine par blauzdas* LKŽ (Lp). *Kumpio ar skilandžio gabalą šniokšt* LKŽ (J.Balt). *Ažuolas šniokšt nugriuvo* LKŽ (Dglšk). *Lapė nusišukusi šniokšt šniokšt su uodega* LKŽ (Pln). *Šniokšt per nugarą ir sudavė su kančiuku* LKŽ (J). Kai kuriais atvejais ištiktukai gali būti vartojami sinonimiškai, tačiau pirmasis poros narys neturi antrojo nario reikšmės, artimos veiksmazodžio *šniokšti* „aidą kelti, užti, siausti, šėlti, šnarėti, šlamėti, gausti“ reikšmei, o ir su vandens sema susijusi ištiktuko reikšmė turi tekėjimo, o ne tekėjimo sukkelto garso semą, kaip ir jam

artimas veiksmažodis *šliokšti* „lietis“ plg.: *Vanduo šliokščia par akminis* LKŽ (S. Dauk). *Šniokščia vėjas baisiausiai* Pvn. *Pjauna šieną, kad nei šniokščia* LKŽ (Lp).

Ištiktukų poroje *šlyrkšt* : *širkšt* priebalsis /l/ antrojoje junginio pozicijoje susijęs su atkuriamojo skyščio tekėjimo garso įspūdžiu, pvz.: *Bėga, spiria i šlapina arklis – šlyrkš, šlyrkš, jau tokio apsipirkimo* LKŽ (Škn). *Širkšt širkšt kauko kibirkštys leka* LKŽ (Lnk). LKŽ yra užfiksuotas veiksmažodis *širkšti* „ūžti, švilpti“, kuris, akivaizdu, vandens semos neturi.

Ištiktukų porų *plañt* : *pañt*, *blumpt* : *bumpt* pirmojo nario priebalsis /l/ antrojoje junginio pozicijoje gali būti fonosemantine nuoroda, jog paviršius, su kuriuo turi kontaktą objektas ar subjektas, yra vanduo ar kitas skystis, pvz.: *Tas plampt i [v]andenį* LKŽ (M. Valanč). *Pampt – i guli kai balkis ant žemės* LKŽ (Škn). *Tas bimbalas pampt ir atsimušo anai i kaktą* LKŽ (Škn). *Pampt su spragilu* LKŽ (Lnk). *Ragana blumt – ir įstūmė upen* LKŽ (Ad). *Bumbt ir parvirto vyras J. Tik bumbt obuolys ant galvos* LKŽ (Rk). *Pareinu nuvargus, bumt ir guliu* LKŽ (Vdn). *Kai tik varpan bambt, aš nuo arklio bumbt* LKŽ (Ds). *Man kažin kas bumbt su pagaliu par kalnierių* LKŽ (Skr). Veiksmažodžiai *plampti* „godžiai, su garsu valgyti, gerti, srėbti, gerti, lakti“, *plampoti* „braidyti taškantis, pliuškentis“ taip pat turi vandens semą, plg.: *Barščius sau plampia ir gana* LKŽ (Skr). *Plampok po karvės myžynę* LKŽ (Slnt).

Vandens konotacija, matyt, yra viena universaliausiųjų. Pavyzdžiui, švedų fonosemantiką tyrinėjanti Å. Abelin, taikydama kitą metodiką, garsų funkcijas interpretuoja panašiai. Jos duomenimis, tarp fonosemantiškai interpretuojamų švedų kalbos žodžių šaknų, turinčių drėgmės fonosemantinį požymį (Abelin terminu kalbant – fonotemą), dominuoja šaknys su antruoju dėmeniu /l/. Pavyzdžiui:

kl-: *klabb, klibba* „priklijuoti“, *klick, kleta, klena, kladd* „teplioti“, *klifs, klafs* „maknoti per purvą“, *klucka* „kliunksėti“, *klunk* „ryti dideliais gurkšniais“

sl-: *slabba* „aptaškyti“, *slafsa* „maknoti per purvą“, *slam* „dumblas“, *slask* „purvynė“, *slatt* „lašas“, *slem* „gleivės“, *slicka* „laižyti“, *slipprig* „slidus“, *slisk* „kremas“, *sluring* „sriuba“, *slurk* „siurbčioti“, *sluss* „šliužas“

bl-: *blaska* „purslai“, *blod* „kraujas“, *bläck* „rašalas“, *blöt* „šlapias“ (Abelin, 1999, 111).

Kai priebalsis /l/ eina pirmuoju dėmeniu ištiktukų pradžios junginiuose vandens konotacija yra dažna (plg. Zabarskaitė, 1995, 197).

Ištiktukų porose *plūkt* : *pūkt*, *blū* : *bū*, *blūpt* (*blūpt*) : *būpt* (*būpt*) ištiktukas su dvinariu pradžios junginiu reiškia liepsnos įsiplieskimą/užgesimą, plevenimą, plg.: *Rytą pamaišyk kisielių i skalą prikišk – plūkt i deg, jei įrūgęs* LKŽ (Lk). *Plūkt užgeso lempikė* LKŽ (Rdn). *Atrodydavo, kad skyla i vandenį staigiai panertų kiaušinių lukštai: pūkt, pūkt* LKŽ (rš). *Įmečiau tokių plyškių, tik blu blu blu ir vėl užgeso* LKŽ (Vvr). *Aiškiausiai matau: blu blu blu deg pinigai* LKŽ (Šts). *Papurčiau, tai obuoliai tik bu bu*

bu kaip iš maišo LKŽ (Gs). Tik blūpt žvakė ir užgeso LKŽ (Vvr). Blūpt ir užpūtė vėjas liktarną LKŽ (Vvr). Bupt bupt ir nukrito obuolys žemėj LKŽ (Rm). Bubl plyta į pakaušį LKŽ (Dkš). Būpt ir parvirtau LKŽ (Krkl). Būpt avinas su ragais į pakinkles LKŽ (Krkl). Veiksmažodžio bluptelėti reikšmė „pliuptelėti“, buptelėti „su garsu nukristi“, plg.: Bluptelėjo įsidedusi liepsna LKŽ (rš). Bubltelėjo čia kas, gal obuolys nukrito LKŽ (Š).

Sonantui /l/ vyksmo konotacija yra ypač būdinga, tą rodo ir ištiktukų vienanariai pradžios junginiai su pirmuoju dėmeniu /l/, ir labai dažni refrenai (plačiau žr. Zabarskaitė, 1995, 195–196, Zabarskaitė, 1999, 28). Šią garso /l/ konotaciją pažymėjo ir LKG II (LKG II, 1971, 741).

Yra mimemų porų fonosemantinė opozicija su dvinario opozicijos nario antroju dėmeniu /l/: *plė : pė, blė : bė*, pvz.: *Ple ple ple par kiauras dienas – kaip liežuvis neįsmilkst LKŽ (Krš). Ple ple ple i plep su bobums LKŽ (Krš). Ji tokia kalbi, kaip ir aš : ple ple ple ple LKŽ (Šmk). Ple ple kaip beprotė ir pataužiau LKŽ (Pvn). Ble ble ble kelis žodžius, tai kas čia do kalba! LKŽ (Vl). Pe pe papepėjo ir nebliko DūnŽ (Dr). Ble ble ble kelis žodžius, kas čia do kalba LKŽ (Vl). Vaikai begę (miknę) erzina be be be LKŽ (Jnšk).*

Iš pavyzdžių su ištiktukų pora *plė : pė* sunku spręsti apie fonosemantines /l/ funkcijas, tačiau *blė : bė* poros pavyzdžiai rodo, kad /l/ koreliuoja su kalbėjimo sema, juolab kad ekspresyvioji leksika kelia panašių minčių: *bebas* „žioplys, vėpla, menkas“, *bebekas* „mikčius, steneklis“, *beboti* „silpnai skaityti“, bet *blebėti* „kalbėti niekus“, *blebenti* „t. p.“, pvz.: *Toks bebas – nuejęs pas kaimynus, ir stovi pas duris, nesakydamas, ko atėjęs LKŽ (Jž). Ar da pašnekės žmoniškai toks bebekas LKŽ (An). Ko čia beboji, geriau duok tam, kurs geriau moka LKŽ (Brs). Mūsų bobos nemoka trumpai kalbėti – nueis kur, blebės blebės, kol klausyti nusibosta LKŽ (Srv). Ką čia blebeni niekus, t. y. kalbi LKŽ (J).*

§ 9. Fonosemantinės opozicijos su dvinarių junginių antruoju dėmeniu /r/ yra ne tokios įvairios kaip su antruoju dėmeniu /l/. Kad prie balsis /r/ antroje pradžios junginio pozicijoje koreliuoja su traškesio, laužymo (lūžimo) sema galima teigti, remiantis fonosemantinėmis opozicijomis *trākšt : tākšt, trākšt : tākšt*, pvz.: *Ožka lazda trākšt nulenkė LKŽ (Mrj). Lenkiauš šakelę – trākšt ir nulūžo LKŽ (Trgn). Su kibiru koją trākšt ir lūžimas LKŽ (Jon). Paleidžiam par lentą kiaušinį, tai takšt pakliudo kitą LKŽ (Aln). Kulka pagal pat ausį takšt į sieną LKŽ (Kln). Takšt takšt į duris, niekas neįeita LKŽ (Pj).*

Junginiuose su fonosemantiškai neutraliausiuoju iš klūtinųjų priebalsiu /k/ (plg. Zabarskaitė, 1995, 190) virpamasis /r/ gali suteikti išreiškiamam veiksmo įspūdžiui drebjimo, virpėjimo, trūkčiojimo atspalvį tokioje ištiktukų poroje *krop : kópt*, pvz.: *Toks nezgrabaila, kad ein – krop krop LKŽ (Sdb). Tiktai girdėti, kaip mūsų širdys tvaksi: kop kop kop LKŽ (rš).*

Junginiai su lūpiniu sprogstamuoju /p/ ir dantiniu pučiamuoju /s/ yra sudedamoji mimemų, kurios imituoja tipišką „prunkštimo“, slopinamo juoko garsą arba siurbimo, srėbimo, oro traukimo pro suspaustas lūpas pojūtį, dalis, pvz.: *Tik prunkšt prunkšt – misliau, kad velnias arklį jodo LKŽ* (Ds). *Vaikas tik prunkšt prunkšt iš juoko LKŽ* (rš). *Sruobt užsruobė arbatikės DūnŽ* (Krš).

§ 10. Trečiasis antrojoje junginių pozicijoje pagal gausumą yra priebalsis /v/. Ištiktukų poros *tviks* : *tiks* fonosemantinė opozicija paremta priebalsio /v/ antrojoje pozicijoje koreliacija su judėjimo pirmyn – atgal (aukštyl – žemyn) sema, tai atitinka sonantams apskritai būdingą vyksmo konotaciją (plg. Zabarskaitė, 1995, 194–197), pvz.: *Spragiai tvikst tvikst šokinėja], sėtiniai eda DūnŽ* (Vksn). *Subinikę (vaikas) tvikst tvikst į aukštą DūnŽ* (Krš). *Tiks tiks tiks – ir pabėgo smulkiais žingsneliais LKŽ* (Plng). *Žiburėlis tiks tiks blizga LKŽ* (Adm). Yra veiksmožodis *tviksėti* „pulsuoti, tvinkčioti“, veiksmožodžio *tiksenti* vieną reikšmę LKŽ nurodo tokią „mažais smulkiais žingsneliais eiti“, pvz.: *Smilkinuose tviksėjo, širdis pasiutusiai plakė LKŽ* (rš). *Akis tviksi LKŽ* (Kp). *Sargo dukra tikseno smulkiu žingsneliu LKŽ* (rš).

§ 11. Neutraliausias iš sonantų /n/ (plg. Zabarskaitė, 1995, 194) dažniausiai sudaro junginius su neutraliausiu T tipo priebalsiu /k/ (plg. Zabarskaitė, 1995, 190). Galimos fonosemantinės opozicijos *knàp* : *kàp*, *knýpt* : *kýpt*, *knėpt* : *kėpt*. Ištiktukai, prasidedantys junginiais /kn/, /kn'/ šiose porose išreiškia judėjimo aukštyl – žemyn, linksėjimo įspūdį, pvz.: *Jo galva tik knapt – ir žmogelis snaudžia LKŽ* (S. Nėr). *Su nosia leiterę lesa ir lesa – knapt knapt LKŽ* (Gs). *Knapt nuleido galvą LKŽ* (rš). *Jau, musėt, dvės ta višta, bo tiktai knėpt, knėpt į lesalą ir paliko LKŽ* (Vdk). *Bitė kapt ir įgylė į pakaušį LKŽ* (Gs). *Kapt ir nutvėriau LKŽ* (Kp). *Kur buvęs, kur nebuvęs – kapt už knygos LKŽ* (Vaižg). *Kai davė per galvą – višta kėpt ir guli LKŽ* (Tvr). *Vėjas kėpt ir atidarė langą LKŽ* (Tvr). *Kiškelis kėpt apvirto LKŽ* (OG459).

Kai sklandusis /n/ yra antrasis mimemų pradžios junginio narys, jis gali rodyti, kad imituojamas garsas skleidžiamas pro nosį (knarkimas, niurzgėjimas, šnopavimas, šnypštimas), pvz.: *Šnypšt šnypšt prašnyptė pro šalį Vrp. Biškelį kas, šniurkšt šniurkšt kerčio[je] i tampo lūpa Krš. Tu vis knakt knakt ir knakeni miegodamas LKŽ* (Kair). *Knerkt, girdžiu, kažkas sukniurksėjo LKŽ* (Grž).

§ 12. Sklandusis /m/ kaip antrasis sudaro junginius su /s/ ir /š/. Galbūt garsas /m/ junginiuose su /s/ gali veiksmo išreiškiamą įspūdį papildyti vyksmo, banguojančios judėjimo trajektorijos konotacija, tačiau neturėdami fonosemantinės ištiktukų opozicijos tą galime tik spėti, pvz.: *Jonelis smygst smygst tam velniuo par skūrą, ka krauj[ia]s bėga LKŽ* (Plng). *Smig smig smig i nusmigsė[jo] in mergas LKŽ* (Tvr).

Įvairius ištiktuko *šmurkšt* vartojimo atvejus galima interpretuoti kaip realizuojančius žemo tembro priebalsio /m/ tamsos konotaciją (plg. Zabarskaitė, 1995, 194), pvz.: *Žiurkytė ant urvą šmurkšt, katytė i nepagavo LKŽ* (Sml). *Šmurkšt ir įlindo LKŽ*

(J. Jabl.). *Šmurkšt ir prarijų skanų valgi LKŽ* (J). *Jautis upę šmurkšt išgėrė, upę ugnį pūkšt užliejo LKŽ* (LTR).

§ 13. T tipo garsų konotatyvumas palyginti su kitų priebalsių grupių fonosemantine geba yra gerokai mažesnis. Kliūtiniai priebalsiai turi veiksmo-judėjimo-kontakto konotacijų (plg. Zabarskaitė, 1995, 187–194). Gali būti, kad eidami antroju dvinarių junginių dėmeniu jie turi panašią kaip vienanariuose junginiuose konotacijų ir koreliuoja su veiksmo-judėjimo-kontakto semomis, plg.: *Šis priešęs prie linų, stėgt ir išokęs LKŽ* (Sln). *Spur par galvą – i pagauk tą vištą LKŽ* (Mžš).

Tačiau norint tvirčiau apie jų, kaip antrųjų dėmenų, konotacines ypatybes ką nors pasakyti, reikia daugiau atidesnių tyrimų.

§ 14. Ištiktukų pradinių trinarių junginių fonotaktika paklūsta STR taisyklei. Jų nėra gausu, plg.:

/str/ – 34 (*strekt, strikt, strykt, striokt*), /skr/ – 10 (*skrept, skrampt, skrast*), /skl/ – 6 (*sklust, sklist, sklestant*), /spr/ – 18 (*spryst, sprakt, sprikt*), /spl/ – 3 (*splikt, splast, splašt*), /spj/ – 2 (*spjūkt, spjukt*), /škr/ – 4 (*škrūpt, škrobl*).

Ištiktukai *tprū* „arklį stabdant“, *tpru* „šaukiant telyčaitę“, *tprso* „šaukiant karvę“ prie trinarių skiriami formaliai, nes trimis raidėmis žymimas vienas lūpinis virpamasis garsas.

§ 15. Ištiktukų poras sudaro fonosemantinė opozicija be pradinio pučiamojo *skrūpt* : *krūpt*, *splāst* : *plāst*. Galbūt /s/ pailgina veiksmą, suteikia jam „išibėgėjimo“ atspalvį, gal tai „judriojo“ pučiamojo reiškinys, plg.: *Atsistoj[a], splast splast į kelnes sutarškina ir sugysta kaip gaidys LKŽ* (Pgr). *Sparnais plast plast ir nuskrido varna LKŽ* (Rk). *Skrūpt – prakaitas arklį ir apipylė LKŽ* (Šts). *Ka priejau – skrūpt tiktai LKŽ* (Trk). *Sakau, gyvatyną radau – skrūpt, mislijo, ka tikrai LKŽ* (Trk). *Krūpt staugiai išgąsdintas LKŽ* (Vaižg). *Tik stabt, krūpt, misliau, kad velnias ateina LKŽ* (Ds).

Keturių ištiktukų su junginiu /škr/ interpretuoti negalima, nes neužtenka medžiagos. Junginius su trečiuoju nariu /j/ – interpretuoti sunku, nes šis garsas neturi fonosemantinių ypatybių.

§ 16. Rastas vienas kitas nereguliarių pradžios junginių ištiktukas. *Lzž* pateiktas ištiktukas *stprūc* „sakoma varant galvijus“, kurio pradžia sudaro keturi priebalsiai. Tai lūpų dantinio virpamojo garso [tpr] ir /s/ dvinaris junginys. Tame pačiame žodyne yra keturnario junginio ištiktukas *pstryk*, pvz.: *Kiškis pstryk tik uodegą parodė LKŽ* (Rod).

Yra keletas tik iš priebalsių susidedančių ištiktukų. Daugiausia jų – onomatopėjinio pobūdžio: *pš* „šnyptimo garsui nusakyti“, *zz* „apie vabzdžių zyzimą“, *dr* „dardejimui žymėti“, *dzš* „vandens tekėjimui žymėti“, *pr* „suparpimui žymėti“, *bsm* „kulkos lėkimui nusakyti“, *rrr* „šuns urzgimui nusakyti“, *krrr* „naro balsui nusakyti“, *hmm* „niūniavimo garsas“. Ištiktukas *hm* „mykimo garsas“ priklauso mimemų tipui. Rasti ir keli imitatyvai: *st* „tildymui nusakyti“, *br* „šiurpuliui, pasibaisėjimui nusakyti“.

§ 17. Ištiktukų fonotaktikos analizė parodė, kad ištiktukai, nors būdami labiausiai ir laisviausios fonetinės struktūros žodžiai, yra pavaldūs lietuvių kalbos fonotaktikos taisyklėms. Išimtyms labai retos, tai daugiausia onomatopėjos. Junginių dažnumo polinkiai nesiskiria nuo bendrinės kalbos šaknų pradinių junginių dažnumo. Pirmojoje dvinarių junginių pozicijoje dažniausias priebalsis /k/. Antrojoje pozicijoje dvinariuose junginiuose dažniausias priebalsis //l/, nedaug retesnis /r/. Trinarių junginių fonotaktika yra reguliari, paklūsta STR taisyklei. Ištiktukų porų fonosemantinės opozicijos ir jiems artimų veiksmažodžių leksinių reikšmių lyginimas parėmė prielaidą, kad garsas ir sema ištiktukuose gali turėti koreliacinį ryšį. Vienskiemenių ištiktukų dvinarių pradžios junginių antrųjų narių konotacijos daugeliu atveju tokios pat, kaip ir vienanarių junginių priebalsių konotacijos vienskiemeniuose ištiktukuose. Gautieji rezultatai laukia tolimesnių ištiktukų fonotaktinės ir fonosemantinės struktūros tyrimų. Atrodo, kad ištiktukai, būdami ypač stipriai kalbos pragmatikos veikiama leksikos sritis, turi vartojimu pagrįstą „fonosemantinį kirtį“, t. y. nuo ištiktuko vartojimo konteksto priklauso, kas jo fonetinėje struktūroje pabrėžiama: pradžios junginio garsai, galo junginio garsai, centras. Nuo to priklauso diferencinės semos jo semantinėje struktūroje.

Apskritai ikoniškųjų žodžių semantika ir fonetika laukia išsamių tyrinėjimų, nes klausimų yra daugiau už atsakymus.

THE PHONSEMANTICS OF INITIAL MULTINOMIAL CLUSTERS OF MONOSYLLABIC INTERJECTIONS IN LITHUANIAN

Summary

The article deals with the phonotactics and phonosemantics of initial multinomial clusters of monosyllabic interjections in Lithuanian. Distributional data on interjections with two- and tripartite initial combinations of consonants are presented. The article focuses on the phonosemantic connotations of the second consonant in two-partite initial clusters and the phonosemantic connotations of the first consonant in tripartite initial clusters. Pairs of interjections which form phonosemantic oppositions are studied, e. g. *kliaukšt* : *kaukš*, *bliu* : *bu*, *skrupūt* : *kriūpt*, etc. Their lexical environment is analysed; they are compared to close expressive verbs. The data of the research support the assumption that the sounds in the phonetic structure of the interjection are capable of correlating with particular lexical semes. The phonosemantic connotations of the second consonant in two-partite combinations are close to the phonosemantic connotations of the first consonant in single-partite combinations.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- Abelin A.*, 1999, *Studies in Sound Symbolism*. Göteborg: Göteborg University.
Cytowic R. E., 1986, *Synaesthesia – a Union of Senses*. New York: Springer Verlag.

DLKG – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

DūnŽ – Vitkauskas V. Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas. Vilnius: Mokslas, 1976.

Girdenis A., 1981, Fonologija. Vilnius: Mokslas.

Jakobson R., Fant G., Halle M., 1957, Preliminaries to Speech Analysis: The Distinctive Features and Their Acoustic Correlates. Cambridge: M.I.T. Press.

Jakobson R., Waugh L., 1979, The Sound Shape of Language. Bloomington-London: Indiana University Press.

Kornilov, 1984 – Корнилов Г. Имитативы в чувашском языке. Чебоксары.

LKG II – Lietuvių kalbos gramatika. T. 2: Morfologija / Vyr. red. K. Ulvydas. Vilnius: Mintis, 1971.

LzŽ – Petrauskas J., Vidugiris A. Lazūnų tarmės žodynas. Vilnius: Mokslas, 1985.

LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas. T. 1–20. Vilnius, 1941–2002.

Strimaitienė M., 1974, Žodžio pradžios dviejų priebalsių junginiai anglų ir lietuvių kalbose. – Kalbotyra, t. 25 (1), 61–71.

Zabarskaitė J., 1995, Išstiktukų priebalsių fonosemantika (vienanariai pradžios junginiai). – Lietuvių kalbotyros klausimai, t. 35, 187–204.

Zabarskaitė J., 1999, Refrenai: kelios pastabos apie vietą leksikos sistemoje, fonotaktiką, fonosemantiką. – Žmogus ir žodis: Didaktinė lingvistika, t. 1, 25–31.

Lietuvių kalbos institutas

Įteikta
2002-11-27